

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын А. А. Алтмышбаев атындагы Философия, укук жана социалдык-саясий изилдөөлөр институту жана Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине караштуу философия илимдери боюнча докторлук (кандидаттык) диссертацияларды коргоо үчүн түзүлгөн Д.09.22.657 диссертациялык кеңешине философия илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн көрсөтүлгөн 09.00.11 – социалдык философия адистиги боюнча философия илимдеринин кандидаты илимий даражасын алуу үчүн Акматова Гүлнара Эргешовнанын «Ааламдашуу шартында жаш муундардын эстетикалык табитин калыптандыруу маселелери» деген темада диссертациялык иши боюнча илимий жетекчиси философия илимдеринин доктору Амердинова Магира Мунаждиновнанын

П И К И Р И

Заманбап маданияттагы кырдаал негизинен жаңы интеллектуалдык ориентирлерди иштеп чыгуу жана маданий иденттүүлүктү издөө менен социалдык болмуштун экономикалык, саясий жана руханий детерминанттарынын кескин өзгөрүшүнө байланыштуу ааламдашуу процесси менен аныкталат..

Бул контексте мода жана кийим сыяктуу социалдык-тарыхый жана маданий кубулуштарга байланыштуу жаш муундарды глобалдаштыруу шартында эстетикалык тарбиялоонун маселелеринин маңызын философиялык-методологиялык талдоо белгилүү бир методологияны, баалуулук багыттарын, дүйнө тааным парадигмасын иштеп чыгуу көз карашынан алганда маанилүү болуп саналат.

Диссертацияда автор тарабынан кыргыз коомунун гана эмес, дүйнөлүк коомдун өнүгүшүнүн заманбап этабы социомаданий жана руханий-адеп-ахлактык өзгөрүүлөргө дуушар болуп жаткандыгы, батыш өлкөлөрүнүн социомаданий реалдуулугуна кызыгуу жогорулагандыгы, заманбап кийим, костюм эстетикасы өзүнүн келип чыгышы жана стили боюнча кыйла даражада

европалык болуп санала тургандыгы туура белгиленет.Изилдөөнүн актуалдуулугу европалык кийим башка элдердин, анын ичинде Азия цивилизацияларынын бирине таандык болгон кыргыз элинин жана көчмөн жашоо образынын шартында жашаган тарыхынын кыйла бөлүгүн, көп жагынан ар кандай отурукташкан цивилизациянын, айрыкча европалык цивилизациянын жашоо образынан олуттуу түрдө айырмалангандыгын талдоо зарылдыгында турат. Ошентип, тандалган тема актуалдуулугу шек жок.

Диссертациялык изилдөөнүн объектиси, предмети, максаты жана максаттары философиянын проекциясында өсүп келе жаткан муундарда эстетикалык даамдын калыптанышынын маңызын ачууга багытталган маселелерди, түшүнүктөрдү кароонун логикалык түзүлүшүн жана ырааттуулугун аныктайт.Биринчи бөлүмдө" изилдөөнүн методологиялык негиздери: эстетикалык тарбия жана эстетикалык табит " эстетикалык тарбия берүүнүн жана эстетикалык табиттин негизги категорияларын изилдөө ыкмаларын, көз караштарын жана аныктамаларын сунуштайт. Биринчи бөлүм эки абзацтан турат. Диссертация эстетикалык билим берүүнүн маңызын ачып берет жана эстетикалык тарбия берүүнүн негизги категорияларын, эстетикалык табитти карайт.

Автор эстетикалык табит жөнүндө чет элдик жана ата мекендик изилдөөчүлөрдүн эмгектерине талдоо жүргүзгөн. Философиялык ыкмаларды талдоо изилдөөчүлөр социалдык-маданий философиялык негиздерди бөлүп көрсөтүшкөнүн көрсөттү: эстетикалык табит дүйнө менен, адамдар жана ар түрдүү кубулуштар менен белгилүү бир байланышы бар. Өзгөчө руханий, эмоционалдык-интеллектуалдык табиятка ээ болуу менен, жеке адамдын да эстетикалык табити жашоонун чексиз кубулуштарына карата көрүнөт. Изилдөөнүн негизин эстетика, эстетикалык тарбия, ошондой эле мода жана кийим сыяктуу социалдык-тарыхый жана маданий кубулуштар менен байланышкан чет элдик жана ата мекендик философиялык, маданий жана социологиялык ой-пикирлердин өкүлдөрүнүн эмгектери, идеялары, көз караштары жана позициялары түзөт.

Автор өсүп келе жаткан муундун эстетикалык табитин калыптандыруу процессинин философиялык негиздеринин маселелерин карап чыгып, окумуштуулардын илимий-теориялык көңүл буруулары гана эмес, ошондой эле практикалык муктаждыктары, заманбап коомдун өнүгүү келечеги үчүн экономикалык, социалдык-маданий, руханий кайра түзүүлөр менен шартталган аларды ар тараптуу изилдөө зарылдыгын белгиледи.

Экинчи бапта "ааламдашуу алкагында кийим-маданий - эстетикалык өзгөчөлүктөрү жана билим берүү мааниси", глобалдашуу шартында эстетикалык маданияттын коомдук-таанымдык таасири берилген, жаш муундун эстетикалык билим берүүнүн калыптануу себептер катары мода жана кийим-изилдөө.

Эмгекте төмөнкүдөй аныктама берилген: "кийим-бул "адам денесин айлана-чөйрөнүн терс таасиринен (аба ырайынын шарттары, курт-кумурскалар, уулуу заттар ж. б.) коргоо максатында кийилүүчү тигүү буюмдарынын (кездемеден, трикотаж кездемеден, териден жана териден)жыйындысы; кийим эстетикалык функцияларды аткарат-адамдын образын (имиджин) жаратат, бул анын социалдык ролун баалоого мүмкүндүк берет". Автор кийимдин эстетикасын жана анын социалдык-тарбиялык функциясын карайт, ааламдашуу шартында эстетикалык маданияттын калыптануу процессин талдайт, анткени кийим маданияты адамды эстетикалык тарбиялоонун ыкмаларынын бири болуп саналат.

Диссертация Заманбап кийимдин, костюмдун эстетикасын негиздеп, костюм негизинен европалык экенин белгилейт. Демек, адамдардын аң-сезимине жана жүрүм-турумуна кийимдин таасири менен байланышкан эстетикалык тарбия да Батыштын эстетикалык табитинин, стилинин жана маданиятынын нугунда болот.

"Улуттук кийимдердин эстетикалык уникалдуулугу" деген үчүнчү главада салттуу кийимдерге эстетикалык мамиле жасоонун тарбиялык зарылдыгы жана Кыргыз улуттук кийимдеринин эстетикалык маңызына элдик маданияттын кирүүсү ачылган.

Улуттук кийимдин семантикасын, салттуу костюмду жана анын функциялык максатын, ошондой эле аны менен байланышкан маданий-тиричилик кубулуштарын талдоо этностун салттуу жашоо образынын ар түрдүү жактарын толук калыбына келтирүүгө жана түшүнүүгө жардам берет. Диссертант кыргыздын салттуу кийимдери эстетикалык тарбия берүүнүн бир элементи экендигин көрсөтөт.

Иштин философиялык мүнөзү кыргыз элинин тарыхый, маданий, руханий жана акыл-эс өзгөчөлүктөрү менен шартталган салттуу кийимдердин негизги өзгөчөлүктөрүнө, ошондой эле Кыргыз улуттук кийимдеринин белгилүү тарыхый мезгилдин ичинде азыркы мезгилге чейинки эволюциясынын негизги себептерине көңүл бурат. Бул кызыктуу мамиле изилдөөчүлөрдүн чыгармада берилген пикири, костюмда белгилүү бир формада берилген этностун адам таануусу жөнүндө маалымат коодолгон. Чынында эле, кийимдеги оюм-чийим жаштарга маани бербеген ыйык мааниге ээ.

Диссертацияда кийим белгилүү бир мааниде этностун социалдык-маданий жана тарыхый өнүгүшүн чагылдырган салттуу маданияттын маанилүү элементтеринин бири болуп саналат жана уникалдуу тарыхый булак катары кызмат кылат деп белгиленет. Адистердин пикири боюнча, этно-костюм адамдын биринчи материалдык кабыгы, аны курчап турган дүйнө менен байланыштырган медиативдик звенонун бир түрү болуп саналат.

"Кыргыз улуттук кийимдеринин эстетикалык маңызына массалык маданияттын кирүүсү" деген экинчи параграфта Кыргыз улуттук кийимдеринин эволюциясы, эстетикалык түшүнүктөрү жана табити массалык маданият доорунда талданат.

Кыргыз улуттук кийимдеринин эволюциясын изилдөө авторду Кыргыз улуттук кийимдеринин негизги жана аныктоочу өзгөчөлүктөрүнүн бири анын тарыхтын салттуу мезгилинде калыптангандыгы жана азыркы учурда кыйла даражада узак тарыхый мезгил ичинде эволюциялашкан көптөгөн салттуу элементтерди камтыгандыгына алып келет.

Элдин маданиятында кийим жана анын курамдык элементтери менен байланышкан бир катар үрп-адаттар, ырым-жырымдар, эрежелер жана ишенимдер сакталат.

Диссертант массалык маданияттын Кыргыз улуттук кийиминин эстетикалык маңызына тийгизген таасирин талдоодо терс да, оң да таасирин белгилейт.

Сунуш кылынган иш изденүүчү тарабынан илимий-теориялык позициялардан моданын философиялык негиздемеси иштелип чыккандыгын, айрыкча анын азыркы формасында жана абалында, карама-каршылыктуу социалдык-психологиялык, эстетикалык жана маданий кубулуш катары иштелип чыккандыгын көрсөтөт.

Мода, анын өнүгүү мыйзам ченемдүүлүктөрүн изилдөө зарылдыгы экономика менен гана эмес, жаңы адамды тарбиялоодогу социалдык көйгөйлөр менен да байланыштуу. Мода-бул массалык жүрүм-турумдун формасы гана эмес, ошондой эле белгилүү бир инсандардын ортосундагы мамилелердин формасы, өзгөчө форма, адамдар бири-бирине тигил же бул таасир калтырууга аракет кылган адамдардын ортосундагы байланыш.

Изилдөөнүн автору массалык маданият – азыркы руханий жашоонун кутулгус атрибуту жана аны менен анын бардык продуктыларын сөзсүз кабыл албастан, аны улуттук маданияттын өзгөчөлүгүн эске алуу менен калыптандыруу керек деген тыянакка келет.

Жогоруда айтылгандардын негизинде Акматова Гүлнара Эргешовнанын "Ааламдашуу шартында жаш муундун эстетикалык табитин калыптандыруу проблемалары" деген темадагы диссертациясы автор тарабынан аткарылган изилдөөлөрдүн негизинде теориялык жоболор иштелип чыккан, алардын жыйындысын маанилүү социалдык-маданий, эстетикалык мааниге ээ болгон илимий проблеманын чечими катары квалификациялоого болот.

Диссертациянын илимий-теориялык деңгээли жана мазмуну Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу УАКтын талаптарын канааттандырат, ал эми Акматова Гульнара Эргешовна ага **09.00.11** - социалдык

философия адистиги боюнча философия илимдеринин кандидаты илимий даражасын ыйгарууга татыктуу.

Илимий жетекчиси,
философия илимдеринин доктору,
профессор

Амердинова М.М.

М.М. Амердинованын *камуу тастыктайм.*
Кыргыз Республикасынын *Академиясынын*
Кадрлар Бөлүмү *Астана - Курманжол*
Кадров

